

Pjesëmarrja dhe mirëqenia e studentëve

NJË MANIFEST PËR NJË TË ARDHME MË TË MIRË
NGA
BLENDI HODAI DHE VIKTORIJA POSTOLOVSKA

©2025 Forumi për Ndryshime në Arsim; Форум за образовни промени
(Forum for Educational Change), National Endowment for Democracy (NED)

Publikues:

FNA - Forumi për Ndryshime në Arsim

Autor:

Blendi Hodai & Viktorija Postolovska

Përktheu nga anglishtja:

Bardh Zejneli

Dizajni:

Rina Abdullai

Manifesti “Pjesëmarrja dhe mirëqenia e studentëve” është prodhuar me mbështetjen e National Endowment for Democracy (NED) si pjesë e projektit “**Promovimi i angazhimit të të rinjve në llogaridhënien e institucioneve publike**”.

Përmbajtja e tij nuk pasqyron domosdoshmërisht opinionin zyrtar të NED. Përgjegjësia për informacionin dhe për pikëpamjet e shprehura në këtë publikim u takon tërësisht autorëve.

PËRMBAJTJA

PARATHËNIE	4
1. Hyrje	5
PJESËMARRJA STUDENTORE	7
1. Organizimi i financave në të mirë të studentëve	8
2. Sigurimi i organeve dhe i përfaqësuesve të studentëve nga ndikimi politik dhe i huaj	11
3. Nxitja e komunikimit të rregullt dhe transparent me organet dhe përfaqësuesit studentorë	13
4. Vendosja e kornizave ligjërisht të detyrueshme që përcaktojnë dhe mbrojnë pjesëmarrjen e studentëve në qeverisjen akademike dhe në proceset e vendimmarrjes	16
5. Përfshirja e përfaqësuesve të studentëve në të gjitha organet e larta të Akademisë dhe inkurajimi i së drejtës së tyre për të votuar dhe kontribuar gjatë mbledhjeve të stafit dhe senatave të universitetit	18
MIRËQENIA E STUDENTËVE	20
1. Mirëqenia mendore dhe emocionale	21
2. Mirëqenia fizike	22
3. Mirëqenia sociale	24
4. Standardi studentor	26
KONKLIZIONE PËRFUNDIMTARE	28

Parathënie

"EDUKIMI NUK ËSHTË MBUSHJA E NJË ENË, POR NDEZJA E NJË ZJARRI"

-Plutarch

Arsimi i lartë në rajonin e Ballkanit është si një anije që është në prag të tejmbushjes me ujë. Të verbuara nga korrupsioni dhe nga politikat revanshiste, akademitë në rajonin e Ballkanit janë bërë fushë pjellore e jokompetencës, duke u ushqyer në sistemin ballkanik, në politikën e tij dhe në mentalitetin e tij të rrënjosur thellë – shtylla të një shoqërie pa shumë gjasa për të parë një të ardhme të ndritshme.

Kjo mund të tingëllojë mjaft pesimiste, por duhet të kini parasysh se këto vlerësime jepen nga dy përfaqësues të një brezi që ka qenë dëshmitar i ngritjes dhe rënies së instalimeve të diskutueshme politike, i verdikteve shokuese për shfrytëzim seksual të studenteve nga profesorët, i shpërthimit të protestave masive të nxitura nga tragjeditë e mëdha dhe i rasteve të shpeshta të korrupsionit brenda komunitetit akademik. Do të ishte e natyrshme që kushdo që lexon këtë parathënie, veçanërisht studentët, të përjetojnë një ndjenjë shqetësimi dhe skepticizmi. Në fund të fundit, në një kohë kur shumë studentë sot përpiqen të gjejnë vendin e tyre në një sistem që shpesh i përjashton nga vendimmarrja, nuk është për t'u habitur nëse ata mund të hezitojnë për të besuar në ditë më të mira. Megjithatë, brezat e së shkuarës i shohin brezat e së tashmes si të vetmit sjellës të ndryshimit, duke besuar se të vetmit njerëz që mund ta ndryshojnë narrativin janë ata që ende po e mësojnë atë. Pikërisht ata që mësojnë do të jenë ata që do ta formësojnë rrugën e së ardhmes së këtij rajoni; nëpërmjet zgjedhjeve që këta do t'i bëjnë, vendet tona ose do të përparojnë ose do të ngecin. Nëse tuneli mund të mos ketë qenë zgjedhja e tyre, drita në fund të tij është plotësisht nën kontrollin e tyre.

Nisur nga kjo, Forumi për Ndryshime në Arsim, nëpërmjet zërit të Blendi Hodait dhe të Viktorija Postolovskës, studentëve ua ofron këtë Kartë si një udhëzues për një të ardhme më të mirë. Karta "Pjesëmarrja dhe mirëqenia e studentëve" është një deklaratë se studentët nuk duhet të mbeten vëzhgues pasivë në arsimimin e tyre, por pjesëmarrës aktivë. Asambletë studentore, që kanë për detyrë t'i përfaqësojnë interesat e studentëve, shumë shpesh ndikohen nga forca të jashtme. Konviktet, që duhet të sigurojnë akomodim të sigurt dhe dinjitoz, shpesh neglizhohen. Mbështetja e shëndetit mendor, që duhet të jetë prioritet, trajtohet si çështje e parëndësishme. Në vend që

studentët të ndihen të fuqizuar, ata po lundrojnë në një sistem arsimor që jo gjithmonë është në shërbim të tyre. Prandaj, kjo Kartë është një angazhim për të siguruar që çdo student në Maqedoninë e Veriut të ketë një zë në qeverisje, qasje në akomodim të sigurt dhe të denjë dhe të drejtën për një arsim që i jep përparësi suksesit akademik dhe mirëqenies personale. Mbi të gjitha, me anë të saj, vihet në dukje fakti se çdo sistem që i injoron studentët është një sistem i destinuar të dështojë. Kjo kartë nuk është thjesht një dokument, por një pikë kthese. Është një zotim se studentët më nuk do të anashkalohen. Është një sfidë për universitetet, politikëbërësit dhe liderët studentorë që të marrin përgjegjësinë për ndërtimin e një sistemi të arsimit të lartë, më të drejtë, më të fortë dhe më të orientuar drejt studentëve.

1. Hyrje

Qëllimi kryesor i Kartës “Pjesëmarrja dhe mirëqenia e studentëve” është t’i shpjegojë çështjet më urgjente me të cilat përballen komunitetet akademike në rajon, si dhe pikat e tyre më të rëndësishme dhe të propozojë strategji për tejkalimin e tyre. Këto çështje megjithatë janë mjaft sistemore dhe nuk varen domosdoshmërisht nga agjentë apo subjekte të veçanta. Prandaj strategjia jonë është t’i adresojmë çështjet si pjesë të një tërësie, jo si çështje të izoluar, tejkalimi i të cilave do të na shpëtojë nga shkatërrimi masiv i arsimit të lartë. Problemet me të cilat përballen studentët janë të njëjtat probleme me të cilat do të përballen fëmijët e tyre; Problemi këtu është më tepër shoqëror dhe është ndërgjegjësimi i të gjithë shoqërisë që do t’i japë epilog kësaj me një notë pozitive. Përsëritja nuk duhet të lejohet më.

Akomodimi i studentëve, ku konviktet, në vend se të jenë hapësira funksionale për akademikët e rinj, janë bërë në fakt vende të neglizhencës, mbipopullimit dhe, në disa raste, vende me kushte të pajetueshme, është një nga çështjet më të mprehta në komunitetin akademik. Studentët janë të detyruar të jetojnë në një infrastrukturë që po degradon, me ngrohje të herëpashershme, hapësira banimi josanitare dhe siguri të pamjaftueshme, duke krijuar një mjedis që është sfidues jo vetëm në aspektin fizik por edhe në atë mendor. Për shumë studentë, barra financiare për të marrë me qira banesa private është jashtëzakonisht e vështirë për t’u përballuar, duke i lënë ata të bllokuar në një sistem që e kupton akomodimin si diçka dytësore dhe jo si një të drejtë themelore. Ndikimi i këtyre kushteve shtrihet përtej shqetësimit të thjeshtë - situatat e paqëndrueshme të akomodimit (strehimit) shpijnë në stres kronik, duke ndikuar në aftësinë e studentëve për t’u fokusuar, angazhuar dhe për të arritur sukses në jetën e tyre akademike.

Ballkanit Perëndimor gjithashtu i mungon veçanërisht kuptimi dhe trajtimi i shëndetit mendor. Studentët në universitete përballen jo vetëm me sfida akademike, por edhe me vështirësi ekonomike dhe personale, të cilat shpeshherë injorohen pa asnjë mbështetje. Madje edhe kur studentët janë të gatshëm të kërkojnë ndihmë, stigma e ngulitur thellë bën që të kërkohej shumë pak ndihmë ose aspak. Neglizhenca bëhet jashtëzakonisht më e rëndë kur modelet që tregojnë rritje drastike të ankthit, depresionit dhe madje edhe rraskapitjes - trajtohen si dështime personale, në vend se të trajtohen si dështim i vetë sistemit. Suksesi në arsim shpesh matet me atë se sa tregohet durim, në vend se sa e zhvilluar është mendja, duke bërë që shumë studentë të shkojnë deri në limitet e tyre, pa marrë parasysh shëndetin e tyre mendor.

Përkundër kësaj, studentëve u mohohet të jenë pjesëmarrës në mënyrë të mirëfilltë në proceset vendimmarrëse, edhe kur ata bëjnë përpjekje për t'i shprehur shqetësimet e tyre. Në vend që të shërbejnë si forume demokratike për mbrojtje të interesave, organizatat dhe asamblatë studentore janë kthyer në vende manipulimesh politike. Këto organizata shpesh infiltrohen nga forca të jashtme, duke përfshirë partitë politike, administratat e universiteteve dhe grupe të tjera interesi, në vend që të veprojnë në interesin më të mirë të studentëve. Një gjë e tillë pengon në mënyrë efektive çdo rezistencë të mirëfilltë ose çdo iniciativë për të bërë reforma. Në një mjedis të këtillë, studentët nuk përfaqësohen; në vend të kësaj, kërkesat dhe lëvizjet e tyre bllokohen ose kooptohen për të ruajtur status quo-në. Orvatjet për të vënë në pikëpyetje këtë sistem ballafaqohen me pengesa burokratike, frikësime dhe herë pas here me revanshizëm të hapur.

Rezultati më katastrofik i gjithë kësaj është ulja e vetë standardit arsimor. Universitetet janë të ngarkuara me kurrikula të vjetruara, me financim të pamjaftueshëm dhe me një kulturë të ngecjes akademike, në vend që ta inkurajojnë të menduarit kritik dhe kreativitetin. Mundësitë për hulumtim janë të kufizuara, profesorët janë të mbingarkuar me punë dhe integriteti akademik është cenuar nga korrupsioni në administrim dhe notim. Shumë të diplomuar ndihen të papërgatitur për tregun e punës dhe për të gjetur punë, detyrohen më shumë të mbështeten në lidhjet e tyre sesa në aftësitë e tyre. Në një sistem të tillë, arsimi i lartë pushon së qeni një mjet për të gjetur mundësi, e në vend të kësaj, ai shërben si një mjet dekurajimi dhe si mjet për ruajtjen e pabarazisë.

Për zgjidhjen e këtyre problemeve, në vend të ndryshimeve kozmetike, është i

nevojshëm një rishikim i plotë i asaj se çfarë duhet të jetë arsimi i lartë. Bërjen prioritet akomodimin e studentëve, integrimin e shërbimeve të shëndetit mendor në institucionet arsimore, eliminimin e ndikimit politik nga qeverisja e studentëve dhe kthimin e standardit arsimor përmes investimeve reale në hulumtime dhe mësimdhënie, që të gjitha këto janë të nevojshme. Në mungesë të këtyre ndryshimeve, sistemi, që ishte krijuar për t'iu ndihmuar njerëzve, do të vazhdojë që të njëjtit t'i dështojë, duke privuar brezat e studentëve nga veprimi i tyre, nga zëri i tyre dhe nga resurset që u nevojiten për të drejtuar jetën e tyre.

PJESËMARRJA STUDENTORE

Për të kuptuar urgjencën e rikrijimit të konceptit të "Pjesëmarrjes studentore" në akademitë e Ballkanit Perëndimor, së pari duhet të përcaktojmë se nga çfarë përbëhet ky koncept, nevojën për iniciativën e tij dhe rëndësinë e qëndrueshmërisë së tij. Përfshirja aktive e studentëve në procesin arsimor, brenda dhe jashtë amfiteatrove, quhet pjesëmarrje studentore. Kjo përfshin marrjen e arsimit në duart e tyre, si në aspektin formal, ashtu edhe në atë joformal. Kur është fjala për pjesëmarrjen formale të studentëve, kemi parasysh punën dhe ndikimin që ata ushtrojnë në rrethanat formale akademike, qoftë për t'i mbrojtur të drejtat e tyre, kur kërkojnë transparencë nga autoritetet akademike, apo kur kërkojnë justifikim të arsyeshëm nga profesorët e tyre dhe materiali që u paraqitet si relevant, si dhe si po u prezantohet ky material. Kur është fjala për pjesëmarrjen joformale të studentëve, vlen të merren parasysh të gjitha aktivitetet shitesë që studentët ndërmarrin jashtë hapësirave akademike, pavarësisht nëse ato aktivitete janë të lidhura me studimet e tyre apo bazohen në zhvillimin e mendimit kritik të tyre. Pjesëmarrja (participimi) mund të marrë forma të ndryshme, duke përfshirë të vepruarit si organe të organizuara, kontribute verbale, reflektime me shkrim, punë të bazuar në projekte dhe përfshirje në aktivitete ekstrakurikulare (jashtëshkolllore). Ekzistojnë disa forma të pjesëmarrjes formale të studentëve, të cilat do të jenë tema kryesore të shqyrtimit në këtë Kartë. Ka disa mënyra në të cilat studentët mund të marrin pjesë formalisht, njëra është përmes organeve studentore dhe organizatave të shoqërisë civile, dhe tjetra është përmes kontributit vullnetar ose profesional në organizata të tjera që punojnë. Shumë mendimtarë me ndikim gjatë historisë kanë argumentuar se arsimi nuk duhet të jetë një proces pasiv i transferimit të njohurive, por një përvojë interaktive (ndërvepruese), demokratike dhe transformuese. Për shembull, filozofi dhe psikologu amerikan John Dewey, arsimin e konsideronte si

themelin e demokracisë, ku studentët mësojnë jo vetëm lëndën mësimore, por edhe praktikën e angazhimit demokratik.¹ Sipas Dewey, pjesëmarrja është një imperativ etik; studentët që angazhohen në mjedisin e tyre akademik, e zhvillojnë të menduarit në mënyrë kritike, përgjegjësinë kolektive dhe aftësinë për të sfiduar strukturat e pushtetit.

PASI pjesëmarrja e studentëve në akademitë e Ballkanit nuk është mjaftueshëm aktive, e përhapur dhe e mbështetur, duke çuar në veprime të pasinkronizuara akademike dhe studentore;

PASI pengesat sistimore i pengojnë studentët t'i shprehin në mënyrë të plotë të drejtat e tyre si në kapacitete formale ashtu edhe në ato joformale, edhe nëse angazhimi i studentëve pranohet teorikisht si një parim kyç demokratik;

PASI shumë studentë ndihen të pamotivuar për të marrë pjesë për shkak të hierarkive të ngurta në akademi, mungesës së mbështetjes institucionale për nismat e drejtuara nga studentët dhe kanaleve jomjaftueshëm të zhvilluara për dialog kuptimplotë ndërmjet studentëve dhe fakulteteve;

PASI ekziston mosbesimi i stafit akademik ndaj nismave të drejtuara nga studentët, vërejtjeve personale dhe sugjerimeve për përmirësim dhe ndaj të drejtës së studentëve për ankimim;

ANDAJ, Forumi për Ndryshime në Arsim u bën thirrje institucioneve akademike në të gjithë Ballkanin të zbatojnë masa konkrete që sigurojnë ritjen e pjesëmarrjes së studentëve, duke përfshirë, por pa u kufizuar në:

1. Organizimi i financave në të mirë të studentëve

Dihet përgjithësisht se pjesa më e madhe e universiteteve në Ballkanin Perëndimor kanë vështirësi me autonominë financiare dhe janë pjesërisht nën kredencialet e ministrive të arsimit kur bëhet fjalë për funksionimin dhe organizimin e tyre financiar. Megjithatë, ata ende gëzojnë një dozë vetëmbështetjeje pasi tarifat dhe taksat që studentët paguajnë për studimet e tyre shkojnë drejtpërdrejt në llogaritë e universiteteve. Nisur nga kjo, mund të thuhet në mënyrë të sigurt se, pavarësisht se sa i fragmentuar të jetë dialogu ndërmjet ministrive dhe universiteteve, gjithmonë do të ketë një ndjenjë objektive të sigurisë kur bëhet fjalë për qëndrueshmërinë financiare të universiteteve dhe fakulteteve. Sidoqoftë, mënyra se si universitetet i menaxhojnë burimet e tyre financiare, mënyra se si i shpërndajnë të ardhurat

¹John Dewey (Democracy and Education, 1916)

dhe i prioritizojnë investimet, mbetet një shqetësim domethënës. Aktualisht, më shumë se 75% e buxheteve të universiteteve ndahen për pagat e profesorëve dhe shërbimet kontraktuale, duke lënë burime të kufizuara financiare për mbështetjen e studentëve, përmirësimin e infrastrukturës dhe zhvillimin akademik. Ky çekuilibër ngre pyetje serioze lidhur me efikasitetin financiar dhe nëse universitetet u japin përparësi nevojave të studentëve gjatë vendimeve të tyre për të shpenzuar. Një model financiar me në qendër studentin duhet të theksojë transparencën, kapacitetin e përballimit dhe efikasitetin e resurseve për të siguruar që financat e universitetit t'u shërbejnë interesave më të mira të studentëve. Vënia e proceseve transparente të buxhetimit, duke përfshirë studentët aktivisht në vendimmarrjen financiare, është një hap vendimtar drejt garantimit që fondet të ndahen me përgjegjësi dhe që keqmenaxhimi financiar dhe joefikasiteti të minimizohen. Për të reduktuar barrierat ekonomike me të cilat përballen studentët, arsimi i lartë duhet të jetë falas dhe të njihet si një e drejtë themelore e njeriut, dhe jo si një privilegj apo luks i aksesueshëm vetëm për ata që mund ta përballojnë atë. Universitetet duhet të funksionojnë mbi parimin se arsimi është një e mirë publike, duke siguruar që kufizimet financiare të mos i pengojnë studentët të kenë akses në mundësitë për mësim cilësor. Krahës kësaj, zgjerimi i mundësive të punësimit në kampus dhe praktikave të paguara do t'u sigurojë studentëve siguri më të madhe financiare, duke reduktuar varësinë e tyre nga mbështetja financiare e jashtme. Investimi në bibliotekat digjitale dhe burimet e hapura arsimore do të lehtësojë më tej barrën financiare duke minimizuar kostot (tarifat e fshehura) që lidhen me tekstet shkollore dhe materialet akademike.

Hulumtimi ynë më i fundit mbi **Shportën e Konsumit të Studentëve**² zbuloi se mesatarisht, një student që ndjek një universitet publik në Maqedoninë e Veriut i nevojiten afërsisht 10,535 euro për të përfunduar studimet deridiplomike. Kjo shumë përfshin shpenzimet esenciale si tarifat e shkollimit, kostot që kanë të bëjnë me studimin, akomodimin, ushqimin, aktivitetet rekreative dhe nevoja të tjera. Këto gjetje nxjerrin në pah **barrën e konsiderueshme financiare** të vendosur mbi studentët dhe nënvizojnë nevojën urgjente për politika që rrisin përballueshmërinë, transparencën dhe mekanizmat e mbështetjes financiare brenda universiteteve.

Universitetet gjithashtu duhet t'i drejtojnë fondet drejt përmirësimit të shërbimeve të shëndetit mendor, ofrimit falas ose me kosto të ulët të programeve të këshillimit dhe mirëqenies si dhe pajisjen e studentëve me

² Ramadani. A (2024) Shporta studentore, Forumi për Ndryshime në Arsim:
<https://fech.mk/publikohet-hulumtimi-per-harxhimet-studentore-shume-harxhime-pak-ose-aspak-ndihma-shtetore/>

aftësitë e edukimit financiar. Për të mbështetur këto përpjekje, institucionet mund të zbatojnë masa të kursimit të kostos, siç janë operacionet e kampusit me efikasitet energjetik dhe proceset e thjeshta administrative, duke i orientuar ato kursime drejt nismave që kanë në fokus studentët. Duke miratuar këto strategji, universitetet mund të krijojnë një mjedis akademik më gjithëpërfshirës dhe mbështetës, pa cenuar stabilitetin financiar. Për më tepër, universitetet duhet t'i ndalojnë praktikat shfrytëzuese financiare që i trajtojnë studentët si burime të ardhurash, duke përfshirë gjokat e padrejta, tarifat e tepërta të shkollimit dhe tarifat grabitqare të maskuara si "tarifa shërbimi". Duke u fokusuar në përbalueshmërinë dhe llogaridhënien, universitetet mund të krijojnë një sistem financiar më të drejtë, që i jep përparësi suksesit të studentëve mbi fitimin institucional. Është mjaft e lehtë që dikush të ndihet i dekurajuar kur është fjala për organizimin financiar dhe për të ushqyer vullnetin për të ndihmuar dhe asistuar procesin e përshtatjes së atij sistemi me nevojat e studentëve dhe me beneficionet e tyre. Megjithatë, duke bërë përpjekje dhe duke treguar gatishmëri për të diskutuar çështje komplekse nga të dyja palët, çdo problem mund të kapërcehet lehtësisht. Ndërsa kompleksiteti i menaxhimit financiar brenda institucioneve të arsimit të lartë mund të duket tepër i vështirë, një reformë kuptimplote është e arritshme përmes një dialogu konstruktiv, angazhimit institucional dhe zgjidhjeve të orientuara nga politika. Universitetet dhe politikëbërësit duhet të demonstrojnë një gatishmëri të vërtetë për t'u angazhuar me studentët, për t'i adresuar shqetësimet e tyre dhe për të zhvilluar struktura të qëndrueshme financiare që u shërbejnë interesave të komunitetit akademik.

Prandaj, Forumi për Ndryshime në Arsim kërkon:

- Ngritjen e një Fondi të Pavarur të Investimeve në Arsimin e Lartë për të rritur autonominë financiare të universitetit, të financuar nga Ministria e Arsimit dhe Shkencës, donacionet, të diplomuarit, bizneset dhe projektet, me burime të rishpërndara bazuar në vlerësimet e nevojave dhe regjistrimin e studentëve.
- Legalizimin e punësimit të studentëve, duke i lejuar studentët e rregullt që gjatë studimeve të punojnë me kohë të pjesshme ose të plotë. Kjo do t'u siguronte atyre stabilitet financiar dhe reduktim të varësisë nga burimet e jashtme financiare.
- Diversifikimin e investimeve në infrastrukturën universitare duke siguruar fonde nga Banka Botërore, Komisioni Evropian dhe burime të tjera, për të modernizuar kampuset dhe për të rritur efikasitetin e energjisë, duke i bërë ato ndërtesa më të gjelbra dhe më të qëndrueshme.

- Bërjen e arsimit të lartë falas si një e drejtë themelore e njeriut, duke siguruar që universitetet publike të jenë plotësisht të financuara nga shteti dhe të aksesueshme për të gjithë studentët, pavarësisht nga sfondi financiar.

UNTIL THEN, THE CHANTING CONTINUES...

UNIVERSITIES OUGHT TO STOP STEALING FROM THE STUDENTS.

UNIVERSITIES OUGHT TO START INVESTING IN THEM.

UNIVERSITIES OUGHT TO STOP STEALING FROM STUDENTS.

UNIVERSITIES OUGHT TO INVEST IN THEM.

2. Sigurimi i organeve dhe i përfaqësuesve të studentëve nga ndikimi politik dhe i huaj

Universitetet duhet të sigurojnë që organet dhe përfaqësuesit e studentëve të mbeten të pavarur nga ndikimi politik dhe i huaj për të mbrojtur integritetin akademik, interesat e studentëve dhe parimet demokratike që mbështesin arsimin e lartë. Shumë shpesh, aktorët e jashtëm – qofshin parti politike, institucione qeveritare, organizata, apo grupe private të interesit, veçanërisht Rektorati dhe Dekanët – përpiqen të manipulojnë qeverisjen e studentëve për t'i shërbyer agjendave të tyre, duke kompromentuar autonominë e pjesëmarrjes dhe të vendimmarrjes së studentëve. Kjo ndërhyrje kërcënon legjitimitetin e përfaqësimit të studentëve, dëmton besimin në institucionet universitare dhe largon vëmendjen nga shqetësimet urgjente të studentëve siç janë politikat akademike, ndihma financiare dhe mirëqenia e kampusit. Për ta parandaluar këtë, universitetet duhet të vendosin politika strikte që ndalojnë financimin politik, lobimin ose shtrëngimin në zgjedhjet studentore dhe në proceset vendimmarrëse. Çdo mbështetje financiare ose sponsorizim i organizatave studentore duhet të bëhet me transparencë dhe llogaridhënie të plotë, duke siguruar që fondet të përdoren ekskluzivisht për iniciativa të drejtuara nga studentët dhe jo për interesa të jashtme. Ka pasur raste të dokumentuara kur, për shkak të konflikteve personale ose politike me përfaqësuesit e studentëve, rektorët dhe dekanët kanë mbajtur buxhete që kanë qenë të destinuara për studentët. Veprime të tilla jo vetëm që cenojnë autonominë financiare të organeve studentore, por krijojnë gjithashtu një precedent të rrezikshëm ku menaxhmenti i Universitetit mund të pengojë nismat e studentëve bazuar në mosmarrëveshjet personale. Për më tepër, ka shkelje të qarta të autonomisë studentore në vendimmarrje, si për shembull në Universitetin e Tetovës dhe në Universitetin “Shën Pali Apostulli” në Ohër, ku

rektorati vendos në mënyrë të njëanshme se kush do të shërbejë si udhëheqës studentor, duke shpërfillur plotësisht proceset zgjedhore demokratike. Kjo praktikë e "**rektorizimit**"³ të qeverisjes studentore thelbësisht bie ndesh me parimet e përfaqësimit të studentëve dhe demokracisë pjesëmarrëse, duke i kthyer organet studentore në institucione aprovimi që u shërbejnë interesave administrative, në vend që t'i mbrojnë nevojat e studentëve. Ndërhyrje të tilla autoritare dekurajojnë aktivizmin, shtypin zërat e pavarur të studentëve dhe krijojnë një klimë ku mospajtimi përballet me hakmarrje. Kjo duhet të dënohet pa mëdyshje dhe të parandalohet përmes masave të rrepta rregullatore dhe mekanizmave institucionalë që mbrojnë qeverisjen studentore nga rektorati apo ndikimi politik. Universitetet ekzistojnë për t'u shërbyer studentëve dhe pa to, ata pushojnë së përmbushuri qëllimin e tyre themelor. Si një përfaqësim më i madh dhe më kritik në arsimin e lartë, studentët duhet të kenë akses të papenguar në burimet e alokuara për zhvillimin, pjesëmarrjen dhe lidhshipin e tyre.

Trupi Kombëtar Studentor duhet të prezantojë gjithashtu një **Task Force** për mbikëqyrjen dhe monitorimin e qeverisjes studentore të anëtarëve të asamblesë studentore të universitetit brenda vendit, duke siguruar që përfaqësuesit të zgjidhen në mënyrë të drejtë dhe pa presion të panevojshëm nga subjektet politike apo të huaja. Për të mbrojtur më tej autonominë e studentëve, drejtuesit e studentëve duhet të pajisen me njohuritë dhe mjetet për t'i rezistuar manipulimit të jashtëm. Kjo mund të arrihet përmes programeve të trajnimit gjithëpërfshirës mbi lidhshipin etik, edukimin mediatik dhe neutralitetin politik, duke u mundësuar studentëve t'i identifikojnë dhe të kundërveprojnë ndaj taktikave shtrënguese që kërcënojnë pavarësinë e tyre. Nxitja e dialogut të hapur dhe demokratik mes studentëve – pa ndërhyrje të jashtme, do të përforconte kulturën e vetëqeverisjes, të menduarit kritik dhe qytetarinë aktive. Për më tepër, universitetet duhet të mbajnë një qëndrim të vendosur kundër çdo përpjekjeje për t'u infiltruar në organizatat studentore përmes financimit të maskuar, ose ndërhyrjeve jozyrtare politike që synojnë të ndikojnë mbi lidhshipin e studentëve në një drejtim të caktuar. Duke mbrojtur qeverisjen e studentëve nga ndërhyrjet politike dhe të huaja, universitetet përkrahin parimet e lirisë akademike, nxisin lidhshipin e pavarur dhe sigurojnë që organizatat studentore të mbeten të përqendruara në mbrojtjen e nevojave të vërteta të kolegëve të tyre. Një trup studentor vërtet autonom është jetik jo vetëm për mbrojtjen e të drejtave studentore, por edhe për ruajtjen e një mjedisi ku mund të shfaqen perspektiva

³Rektorizimi i referohet praktikës së rektorateve të universiteteve që ushtrojnë kontroll mbi qeverisjen e studentëve duke emëruar drejtpërdrejt përfaqësues të studentëve, duke manipuluar zgjedhjet ose duke penguar autonominë e organeve studentore.

të ndryshme, pa shtrembërimin e interesave të jashtme. Prandaj, Forumi për Ndryshime në Arsim kërkon:

- Miratimin e politikave strikte që ndalojnë financimin politik, lobimin apo shtërngimin (detyrimin) në zgjedhjet studentore dhe në proceset vendimmarrëse, duke siguruar që qeverisja studentore të mbetet e pavarur dhe përfaqësuese e interesave të studentëve.
- Zbatimin e masave mbrojtëse rregullatore dhe mekanizmave institucionalë që mbrojnë qeverisjen studentore nga rektorati apo ndikimi politik, duke parandaluar ndërhyrjen e aktorëve të jashtëm në strukturat vendimmarrëse të drejtuara nga studentët.
- Sigurimin e autonomisë financiare të buxhetit të caktuar për Asamblетë Studentore Universitare (ASU) për të reduktuar varësinë nga Dekani dhe Rektorati, duke lejuar organizmat studentore të funksionojnë në mënyrë të pavarur dhe të ndajnë resurse në bazë të prioriteteve studentore.
- Krijimin e Task Forcës së TKS-së për të mbikëqyrur, monitoruar dhe zbatuar integritetin e qeverisjes së studentëve nëpër universitete, duke siguruar që zgjedhjet të zhvillohen në mënyrë të drejtë, transparente dhe pa trysni të panevojshme.

UNTIL THEN, THE CHANTING CONTINUES...

STUDENTS ARE NOT YOUR PAWNS.

THEY ARE YOUR FUTURE LEADERS.

STUDENTS ARE NOT YOUR PAWNS.

THEY ARE YOUR FUTURE LEADERS.

3. Nxitja e komunikimit të rregullt dhe transparent me organet dhe përfaqësuesit studentorë

Universitetet duhet ta kenë prioritet komunikimin e rregullt dhe transparent me organet dhe përfaqësuesit studentorë për të nxitur besimin, llogaridhënien dhe vendimmarrjen efektive. Mungesa e dialogut të hapur ndërmjet administratës së universiteteve dhe studentëve shpesh shpie në keqkuptime, pakënaqësi dhe shpërndarje nga proceset institucionale. Kur universitetet përfshijnë në mënyrë aktive studentët në diskutime, krijohet një mjedis akademik më gjithëpërfshirës dhe më i përgjegjshëm. Megjithatë, shumë institucione dështojnë në implementimin e kanaleve të strukturuar të komunikimit, duke i lënë studentët të pavetëdijshëm për ndryshimet kyçe të

politikave që ndikojnë drejtpërdrejt në arsimimin e tyre, ndihmën financiare dhe jetën e kampusit. Për ta adresuar këtë, universitetet duhet të krijojnë mekanizma të qartë për dialog të vazhdueshëm, siç janë takimet e rregullta në kampusin universitar, forumet e studentëve dhe platformat digjitale, ku studentët mund t'i shprehin shqetësimet dhe të marrin përgjigje në kohë. Transparenca duhet të jetë një parim themelor, duke siguruar që studentët të kenë akses në raportet financiare, draftet e politikave dhe proceset e vendimmarrjes që ndikojnë në përvojën e tyre akademike. Universitetet në Maqedoninë e Veriut dhe në rajon duhet gjithashtu të ndjekin shembullin e shumë vendeve të BE-së si Estonia, Franca, Suedia dhe Finlanda, ku mbledhjet e senatit të universiteteve transmetohen drejtpërdrejt për të siguruar transparencë të plotë. Duke i bërë publikisht të aksesueshme proceset e vendimmarrjes, studentët mund t'i ndjekin diskutimet drejtpërdrejt, t'i kuptojnë prioritetet institucionale dhe të shohin se si politikat ndikojnë në to në kohë reale. Përvetësimi i praktikave të transmetimit të drejtpërdrejtë eliminon kulturën e fshehtësisë dhe u lejon studentëve të jenë dëshmitarë të drejtpërdrejtë se si merren vendimet nga organet më të larta qeverisëse brenda institucioneve të tyre. Ky nivel i hapjes mundëson që studentët të mos jenë pranues pasivë të politikave universitare, por pjesëmarrës aktivë që mund t'u kërkojnë llogari vendimmarrësve. Për më tepër, universitetet duhet të ofrojnë mekanizma që, para votimeve të politikave kryesore, studentët të paraqesin pyetje ose vlerësime, duke siguruar që zërat e tyre të merren parasysh në procesin e qeverisjes.

Në një kohë kur transformimi digjital në arsim po përparon, universitetet duhet t'i modernizojnë kanalet e komunikimit për të siguruar angazhim të vazhdueshëm dhe të arritshëm. Kjo mund të arrihet duke krijuar portale studentore të dedikuara ku politikat kryesore, raportet financiare dhe vendimet e universitetit përditësohen rregullisht, duke përdorur chatbotë dhe aplikacione të drejtuara nga IA, për të thjeshtuar përgjigjet në kohë reale ndaj shqetësimeve të studentëve, dhe duke zhvilluar kanale të mediave sociale, buletinet e postës elektronike (email newsletters) dhe buletinet e studentëve që ofrojnë përditësime të shpeshta rreth ndryshimeve të tarifave të shkollimit (participimit), politikave akademike dhe zhvillimeve në kampus. Këto mjete digjitale jo vetëm që e bëjnë komunikimin më efikas, por gjithashtu sigurojnë që studentët të mbeten të informuar për vendimet institucionale pa pengesa në aksesueshmëri (qasje).

Përtej reformave strukturore, universitetet duhet të përqafojnë një kulturë të hapjes ku studentët trajtohen si palë të barabarta në qeverisjen e institucioneve të tyre. Kjo do të thotë të ofrohen arsyetime të qarta për vendimet e politikave dhe t'u përgjigjesh shqetësimeve të studentëve në kohë dhe në mënyrë konstruktive. Pa transparencë dhe komunikim të drejtpërdrejtë, pjesëmarrja e studentëve bëhet më shumë simbolike sesa substanciale, duke dobësuar besimin dhe angazhimin institucional. Universitetet që nuk arrijnë ta adresojnë këtë boshllëk, rrezikojnë t'i alienojnë (tjetërsojnë) komunitetet e tyre studentore, të përforcojnë shkëputjen burokratike dhe në fund të komprometojnë cilësinë e arsimit. Universitetet që kanë prioritet transparencën dhe inkluzivitetin (gjithëpërfshirjen) krijojnë popullata studentore më të angazhuara, të kënaqura dhe në aspektin akademik, më të suksesshme. **Për këto arsye, Forumi për Ndryshime në Arsim kërkon:**

- Transmetim të drejtpërdrejtë të mbledhjeve të Senatit në universitetet publike për t'i lejuar studentët të vëzhgojnë drejtpërdrejt proceset e vendimmarrjes, diskutimet financiare dhe ndryshimet e politikave që ndikojnë në arsimimin e tyre. Kjo do të sigurojë transparencë të plotë dhe do të parandalojë fshehtësinë në qeverisjen e universiteteve.
- Universitetet të krijojnë takime të rregullta në kampus (town hall meetings) midis dekanëve, rektorëve dhe studentëve në çdo fakultet, duke ofruar një platformë të strukturuar për të diskutuar prioritetet institucionale, për të adresuar shqetësimet e studentëve dhe për të formësuar me anë të bashkëpunimit, të ardhmen e universitetit ose fakultetit të tyre. Këto takime duhet të jenë të detyrueshme dhe të dokumentuara publikisht për të siguruar llogaridhënie.
- Universitetet duhet të krijojnë dhe të zbatojnë mbrojtje të fuqishme të denoncuesve të parregullsive (whistleblowers) për të siguruar që studentët të ndihen të sigurt dhe të fuqizuar për të raportuar rastet e profesorëve që keqpërdorin autoritetin e tyre, që përfshihen në korrupsion ose që shkelin standardet e integritetit akademik. Duhet të krijohen politika të qarta anti-hakmarrëse për të mbrojtur studentët që denoncojnë sjelljen e gabuar.
- Universitetet duhet të krijojnë platforma digjitale të aksesueshme, të sigurta dhe anonime ku studentët mund t'i raportojnë sjelljet e pahijshme, dështimet institucionale, çështjet që kanë të bëjnë me infrastrukturën dhe shqetësimet për mirëqenien e studentëve, dhe të paraqesin ankesa të Ombudsmanit të Studentëve. Kjo siguron transparencë, llogaridhënie dhe një proces të paanshëm zgjidhjeje për ankesat e studentëve.

UNTIL THEN, THE CHANTING CONTINUES...

WE DON'T NEED CLOSED DOORS.
WE NEED OPEN DIALOGUE.

WE DON'T NEED SILENCE.
WE NEED ACCOUNTABILITY.

WE DON'T NEED CLOSED DOORS.
WE NEED OPEN DIALOGUE.

WE DON'T NEED SILENCE.
WE NEED ACCOUNTABILITY.

4. Vendosja e kornizave ligjërish të detyrueshme që përcaktojnë dhe mbrojnë pjesëmarrjen e studentëve në qeverisjen akademike dhe në proceset e vendimmarrjes

Ministria e Arsimit dhe Shkencës së bashku me Trupin Kombëtar Studentor duhet të krijojë korniza ligjërish të detyrueshme që përcaktojnë dhe mbrojnë pjesëmarrjen e studentëve në qeverisjen akademike dhe proceset vendimmarrëse për të bërë të mundur që zërat e tyre të njihen dhe të mbrohen zyrtarisht. Pa mbrojtje të qarta ligjore, përfshirja e studentëve në vendimmarrjen institucionale është shpesh jokonsistente, bëhet objekt i diskrecionit administrativ ose shpërfillet lehtësisht në kohë konflikti. Një kuadër ligjor i mirëstrukturuar garanton që përfaqësuesit e studentëve të kenë një rol të institucionalizuar në formësimin e politikave që lidhen me çështjet akademike, menaxhimin financiar, jetën e kampusit dhe qeverisjen më të gjerë të universitetit. Ligji i ri për organizimin studentor i hartuar nga Trupi Kombëtar Studentor duhet të miratohet në Parlament për ta institucionalizuar të parin Trup Kombëtar Studentor, të formuar në prill 2024.

Për ta arritur këtë, universitetet dhe politikëbërësit arsimorë duhet të zhvillojnë dhe zbatojnë rregullore që mandatojnë përfaqësimin e studentëve në organet kyçe vendimmarrëse, siç janë senatet e universiteteve, bordet e fakulteteve dhe komitetet e buxhetit. Për më tepër, më i rëndësishëm është institucionalizimi në legjislacionin i Trupit Kombëtar Studentor të sapoformuar. Këto rregullore duhet të përshkruajnë qartë të drejtat dhe përgjegjësitë e përfaqësuesve të studentëve, duke siguruar që ata të kenë akses të barabartë në

informacion, fuqi votimi aty ku është e përshtatshme dhe mbrojtje nga hakmarrja se i mbrojnë interesat e studentëve. Për më tepër, pjesëmarrja e studentëve duhet të njihet brenda Sistemit Evropian të Transferimit dhe Akumulimit të Kredive (ECTS), duke siguruar që studentët e angazhuar në qeverisje, në organizata universitare ose në asambltë studentore, për kontributet e tyre të marrin kredite akademike, duke inkurajuar në këtë mënyrë një përfshirje më të madhe. Për të parandaluar që administratat e universiteteve t'i minojnë të drejtat e pjesëmarrjes së studentëve, duhet të zbatohen mekanizmat e llogaridhënies, duke siguruar komitete të pavarura mbikëqyrëse dhe mundësitë e rekursit ligjor për ata studentë, të drejtat e të cilëve shpërfillen. Për më tepër, universitetet duhet të ruajnë transparencën e plotë në qeverisjen e studentëve, duke i bërë të gjitha procesverbalet e takimeve, draftet e politikave dhe raportet financiare të aksesueshme nga publiku, duke përforcuar kështu besimin dhe legjitimitetin institucional midis studentëve dhe udhëheqjes së universitetit.

Përtej ndryshimeve politike dhe legislative, universitetet gjithashtu duhet t'i pajisin përfaqësuesit e studentëve me aftësitë dhe njohuritë e nevojshme për një qeverisje efektive. Përfaqësuesve të studentëve duhet t'u ofrohen programe të rregullta trajnimi për qeverisjen, negocimin dhe avokimin, për të forcuar aftësinë e tyre për t'u përfshirë në mënyrë efektive në proceset vendimmarrëse. Krahas kësaj, universitetet duhet të promovojnë transparencë, duke siguruar që të gjitha strukturat e qeverisjes së studentëve të funksionojnë hapur, me procesverbalet e mbledhjeve, draftet e politikave dhe raportet financiare të bëra publike. Kjo ndihmon në ndërtimin e besimit midis studentëve dhe udhëheqjes së universitetit, duke përforcuar legjitimitetin e përfaqësimit të studentëve. Duke vendosur korniza ligjërisht detyruese që mbrojnë pjesëmarrjen e studentëve në qeverisje, universitetet mund të lëvizin përtej angazhimit simbolik dhe të sigurojnë që studentët të jenë partnerë aktivë në formësimin e mjedisit të tyre akademik. Një sistem ku zërat e studentëve janë të instaluar në mënyrë strukturore çon në vendimmarrje më të mirë, demokraci më të fortë në kampus dhe një sistem të arsimit të lartë që vërtet u shërben studentëve. **Prandaj, Forumi për Ndryshime në Arsim kërkon:**

- Miratimin e Ligjit për Organizimin Studentor, i cili do ta institucionalizojë Trupin Kombëtar Studentor si strukturën e vetme përfaqësuese të të gjitha Asambleve Studentore Universitare brenda vendit, duke garantuar njohje formale, autonomi dhe mbrojtje ligjore për qeverisjen studentore.

- Integrimin e aktivizmit studentor në kuadrin institucional duke njohur pjesëmarrjen e studentëve në qeverisje, avokim dhe angazhim organizativ përmes Sistemit Evropian të Transferimit dhe Akumulimit të Kredive (ECTS), duke siguruar që aktivizmi të vlerësohet zyrtarisht si pjesë e zhvillimit akademik dhe qytetar.

UNTIL THEN, THE CHANTING CONTINUES...

WE ARE NOT GUESTS AT THE TABLE.
WE ARE HERE TO DECIDE.

WE ARE NOT GUESTS AT THE TABLE.
WE ARE HERE TO DECIDE.

5. Përfshirja e përfaqësuesve të studentëve në të gjitha organet e larta të Akademisë dhe inkurajimi i së drejtës së tyre për të votuar dhe kontribuar gjatë mbledhjeve të stafit dhe senateve të universitetit

Në nenin 93(9) të Ligjit për Arsimin e Lartë të Maqedonisë së Veriut, përcaktohet se “përfaqësuesit e studentëve përbëjnë më së paku 10%, por jo më shumë se 15% të anëtarëve të senatit universitar.”⁴ Edhe pse kjo dispozitë garanton përfaqësimin e studentëve në organin më të lartë drejtues të universitetit – Senatin – në praktikë, pjesëmarrja e studentëve shpesh mbetet simbolike dhe jokuptimplotë.

Shumë shpesh, përfaqësuesit e studentëve zgjidhen në bazë të lojalitetit politik ose vullnetit të tyre për të qëndruar të heshtur dhe të bindur në mbledhje, në vend që të zgjidhen për aftësinë dhe gatishmërinë e tyre për të përfaqësuar interesat e ndryshme dhe në zhvillim të trupit studentor. Kjo praktikë e kthen Senatin në një organ performues ku zërat e studentëve janë të pranishëm, por të heshtur, dhe nevojat e studentëve anashkalohen ose janë të nënpërfaqësuar.

Senati është organi më i lartë vendimmarrës brenda universiteteve, ku vendosen politikat që lidhen me çështjet akademike, planifikimin financiar, zhvillimin universitar dhe jetën studentore. Prandaj, prania dhe fuqizimi i zërave të studentëve brenda kësaj hapësire nuk është vetëm një e drejtë demokratike, por është një domosdoshmëri për një qeverisje akademike

⁴ Ministria e Arsimit dhe Shkencës (2018), Ligji për Arsimin e Lartë:
<https://mon.gov.mk/stored/document/Zakon%20za%20visokoto%20obrazovanie%20NOV.pdf>

transparente, gjithëpërfshirëse dhe të përgjegjshme.

Për t'u mbrojtur nga cikli i vazhdueshëm i emërimit të përfaqësuesve studentorë që janë të bindur ose të lidhur politikisht, Forumi për Ndryshime në Arsim propozon një mekanizëm të strukturuar të llogaridhënies demokratike. Në mënyrë të veçantë, çdo dy muaj, studentët anëtarë të Senatit të Universitetit duhet të marrin pjesë në "Orët e Llogaridhënies" - një sesion raportimi publik i mbajtur përpara Asamblesë Studentore Universitare (ASU). Këto sesione do të funksiononin në mënyrë të ngjashme me seancat e pyetjeve të deputetëve në sistemet parlamentare, duke ua lejuar senatorëve studentë t'i paraqesin aktivitetet, pozicionet dhe kontributet e tyre brenda Senatit.

Nëse, pas këtyre seancave, anëtarët e ASU-t, konstatojnë se senatorët studentë nuk i kanë përfaqësuar interesat e studentëve, kanë qenë joaktivë ose kanë vepruar në kundërshtim me vlerat e përfaqësimit të pavarur, ata duhet të jenë në gjendje të iniciojnë një mocion mosbesimi. Pas një votimi të suksesshëm të mosbesimit, senatori student do të shkarkohej dhe do të zëvendësohej përmes një procesi transparent dhe demokratik. Kjo masë jo vetëm që do të siguronte llogaridhënie dhe transparencë, por do të vepronte edhe si një pengesë ndaj përpjekjeve të udhëheqjes së universitetit për të ndikuar ose për t'i emëruar përfaqësuesit studentorë.

Kjo qasje e transformon përfaqësimin e studentëve, nga pozita e të qenit ulës pasiv në tryezë, në një rol aktiv, të fuqizuar dhe të monitoruar, duke përforcuar vlerat e demokracisë pjesëmarrëse dhe qeverisjes së udhëhequr nga studentët brenda strukturave universitare. **Prandaj, Forumi për Ndryshime në Arsim kërkon:**

- Anëtarët e Senatit Studentor të zgjidhen në mënyrë demokratike përmes një procesi të hapur, transparent dhe pjesëmarrës, dhe jo të zgjidhen nga zyrtarët e universitetit ose grupet e lidhura me politikën.
- Krijimin e "Orëve të Llogaridhënies", ku anëtarët e Senatit Studentor do të raportojnë çdo dy muaj për punën dhe angazhimin e tyre përpara Asamblesë Studentore Universitare, duke lejuar vlerësimin e vazhdueshëm dhe, në rast nevojë, votimin e mosbesimit.

UNTIL THEN, THE CHANTING CONTINUES...

NO MORE SEATS WITHOUT A SAY.

????WE??DECIDE??WE??LEAD??WE??STAY??

????NO??MORE??SEATS??WITHOUT??A SAY??

????WE??DECIDE??WE??LEAD??WE??STAY??

MIRËQENIA E STUDENTËVE

Fillimisht duhet të sqarojmë se çfarë nënkupton "Mirëqenia e studentëve", pse duhet t'i jepet përparësi dhe sa e rëndësishme është t'u përmbahemi parimeve të tij për të vlerësuar se sa urgjente është ta vendosim atë në krye të reformave të arsimit të lartë në Ballkanin Perëndimor. Brenda mjedisit akademik, mirëqenia e përgjithshme fizike, mendore, intelektuale, financiare dhe sociale e studentëve quhet mirëqenia e studentëve. Studentët mund të përparojnë kur ekzistojnë rrethana holistike, jo vetëm kur mungojnë sëmundjet ose stresi në jetën e tyre. Këtu përfshihet mbështetja për shëndetin mendor, akomodimi i sigurt dhe transporti efektiv, stabiliteti financiar, jetesa e shëndetshme, inkluzioni social dhe përmbushja e mundësive arsimore. Përveç që janë studentë, ata janë edhe qytetarë me nevoja emocionale, me vështirësi në jetën e tyre personale dhe me përgjegjësi në botën reale. Prandaj, është mjaft problematike të fokusohemi vetëm në cilësinë e arsimit që marrin, sepse në këtë mënyrë harrojmë se studentët paguajnë taksa, planifikojnë për jetesën e tyre dhe kalojnë procese komplekse që kërkojnë inteligjencë emocionale të qëndrueshme dhe vigjilente. Përkundër kësaj, në mjedisin aktual akademik në të gjithë rajonin, mirëqenia vazhdon të jetë një çështje e lënë pas dore dhe e nënfinancuar. Aftësia e studentëve për të arritur sukses, shpesh rëndohet nga puna e tepërt, ankthi, vetmia, mungesa e resurseve të shëndetit mendor dhe akomodimi ose transporti i paqëndrueshëm. Arritjet akademike dhe mirëqenia e studentëve janë të lidhura në mënyrë të pazgjidhshme. Sikurse kanë theksuar studiues si Nussbaum (2010)⁵ dhe Noddings (2005)⁶, edukimi duhet të jetë i rrënjësuar në kujdesin, dinjitetin dhe lirinë për të vendosur. Kur mbështetet mirëqenia e studentëve, institucionet kultivojnë mjedise kreativiteti, qëndrueshmërie dhe angazhimi demokratik. Shpërfillja e mirëqenies së studentëve, nga ana tjetër, ka për pasojë të mësuarit pasiv, të rinj të pakënaqur dhe shkallë të lartë të studentëve që heqin dorë nga studimet.

PASI, rëndësia e mirëqenies së studentëve në universitetet e Ballkanit neglizhohet dhe nuk ka plane apo struktura të organizuara për inkurajimin e saj;

PASI, pa reagimin e duhur institucional, shumë studentë vazhdojnë të përballen me pasiguri akomodimi, vështirësi financiare dhe probleme të shëndetit mendor;

PASI, mirëqenia e studentëve shpesh trajtohet si një përgjegjësi individuale dhe jo si një prioritet sistemor;

⁵ Nussbaum, M. C. (2010). Not for Profit: Why Democracy Needs the Humanities. Princeton University Press.

⁶ Noddings, N. (2005). The Challenge to Care in Schools: An Alternative Approach to Education. Teachers College Press.

PASI, efektet afatgjata mbi performancën akademike, angazhimin demokratik dhe vlerën sociale të arsimit rezultojnë nga shpërfillja e mirëqenies së studentëve;

ANDAJ, Forumi për Ndryshime në Arsimor u bën thirrje institucioneve akademike, autoriteteve shtetërore të arsimit dhe unioneve studentore në të gjithë Ballkanin Perëndimor që të zbatojnë masa konkrete dhe të koordinuara për të siguruar përmirësimin dhe ruajtjen e mirëqenies së studentëve, duke përfshirë por pa u kufizuar në:

1. Mirëqenia mendore dhe emocionale

Mirëqenia mendore dhe emocionale është një faktor kyç në arritjen e qëllimeve. Është një pjesë integrale e jetës së përditshme, veçanërisht kur në të përfshihen përgjegjësi që kërkojnë fokus, produktivitet dhe angazhim kuptimplotë. Për studentët në arsimin e lartë, ruajtja e mirëqenies mendore dhe emocionale bëhet edhe më e rëndësishme pasi ata navigojnë në presionet akademike, rritjen personale, tranzicionet e jetës dhe frikën dhe pasigurinë për të ardhmen. Nga ndjekja e leksioneve dhe hyrja në provime deri te përballimi i jetës, me të gjitha kostot e saj në vende të huaja (sidomos e zakonshme për studentët e Ballkanit, duke pasur parasysh se arsimi i lartë është i disponueshëm vetëm në qytetet më të zhvilluara), studentët e çojnë jetën e përditshme, e cila është komplekse dhe e vrullshme dhe kërkon shumë aftësi menaxhuese, instinkte mbijetese dhe aftësi për të bërë shumë gjëra njëherësh (multitasking). Secili prej këtyre segmenteve kërkon shëndet të qëndrueshëm mendor dhe emocional.

Sipas Këshillit të Evropës (n.d.), mirëqenia emocionale përfshin aftësinë për të qenë elastik, për të menaxhuar emocionet në mënyrë efektive dhe për të ushqyer ndjenja pozitive. Kjo përfshin ndjenjën e sigurisë, ndjenjën se je i vlerësuar dhe i mbështetur nga rrethi — faktorë që janë thelbësorë në mjediset universitare ku shpesh ushtrohet presion i lartë. Një gjendje e shëndetshme emocionale rrit aftësinë e studentëve për t'u përqendruar, për të marrë vendime të menduara dhe për t'u rikuperuar nga dështimet, të gjitha këto që janë thelbësore si për performancën akademike, ashtu edhe për zhvillimin personal.

Më tej, Këshilli thekson se mirëqenia duhet të kultivohet nëpërmjet qasjes “e gjithë shkolla”, ose në këtë rast, “i gjithë kampusi”, duke përfshirë edukatorët, stafin mbështetës dhe bashkëmoshatarët në krijimin e një mjedisi që ushqen

besimin, inkluzivitetin dhe sigurinë emocionale. Mjedise të tilla jo vetëm që e promovojnë shëndetin mendor, por gjithashtu ua mundësojnë studentëve të marrin një rol aktiv në mësimin e tyre dhe angazhimin social. Kur studentët ndihen të sigurt emocionalisht dhe në aspektin mendor mirë, ata kanë shumë më shumë gjasa të kenë përparim, të kontribuojnë në mënyrë domethënëse dhe të udhëheqin me besim. (Këshilli i Evropës, n.d.)⁷

Megjithatë, sistemit të arsimit të lartë në Ballkanin Perëndimor i mungon planifikimi strategjik dhe financiar i programeve si dhe instrumentet që mbështesin mirëqenien emocionale dhe mendore të studentëve. **Prandaj Forumi për Reformat në Arsimor kërkon:**

- Trajnim falas të stafit të fakultetit për ndihmën e parë të shëndetit mendor.
- Programe pa pagesë për mbështetjen e bashkëmoshatarëve, seminare mbi menaxhimin e stresit dhe seminare për ruajtjen e shëndetit mendor dhe emocional rregullisht në kampuset, konviktet dhe hapësirat publike të universiteteve.
- Financim të Zyrës së Shëndetit Mendor në Fakultetin Filozofik, Universiteti “Shën Kirili dhe Metodi”, Shkup, si dhe mbështetje të punës dhe promovimit të saj te studentët⁸.

UNTIL THEN THE CHANTING CONTINUES...

NO MORE SILENCE, NO MORE DELAY
OUR MENTAL HEALTH, WE WILL PREPARE!

NO MORE SILENCE, NO MORE DELAY
OUR MENTAL HEALTH, WE WILL PREPARE!

2. Mirëqenia fizike

Shëndeti i përgjithshëm i një studenti, siguria personale dhe aftësia për të pasur një mënyrë jetese të qëndrueshme dhe të ekuilibruar janë të gjithë komponentë të mirëqenies së tyre fizike. Mirëqenia fizike ka një ndikim të rëndësishëm në mënyrën se si ata arrijnë sukses akademik dhe si zhvillohen në planin personal. Aftësia e studentëve për t'u fokusuar, për ta mbajtur informacionin dhe për të marrë pjesë aktive në mjediset akademike dhe sociale mund të pengohet seriozisht kur përballen me probleme siç janë privimi kronik nga gjumi, zakonet jo të shëndetshme të të ngrënit ose ngrënie të parregullt dhe qasja e kufizuar në shërbimet e nevojshme shëndetësore -

⁷ Këshilli i Evropës. (n.d.). Përmirësimi i mirëqenies në shkollë. Fushata “I lirë për të folur - I sigurt për të mësuar”. <https://www.coe.int/en/web/campaign-free-to-speak-safe-to-learn/improving-well-being-at-school>

⁸ <https://www.radiomof.mk/otvorena-kancelarija-za-mentalno-zdravje-na-mladi-pri-skopskiot-filozofski-fakultet/>

fizike dhe mendore. Për më tepër, efektet afatgjata, duke përfshirë stresin, lodhjen dhe sistemet imunitare të komprometuara mund të përkeqësohen nga të tilla probleme. Krahas rritjes së ndërgjegjësimit, promovimi i mirëqenies fizike në mjediset arsimore përfshin vendosjen e rrjeteve mbështetëse, të tilla si opsione ushqimore të shëndetshme, shërbime të shëndetit mendor dhe mjedise të sigurtat e mikpritëse që u lejojnë studentëve të kenë sukses në planin akademik dhe psikologjik. Në Ballkanin Perëndimor, korrupsioni është një pengesë kryesore për avancimin dhe mbrojtjen e shëndetit fizik të studentëve. Shpërndarja dhe administrimi i parave publike janë të rrezikuara nga korrupsioni sistemor, veçanërisht në fusha si shëndetësia dhe arsimi, të cilat janë thelbësore për garantimin e mirëqenies së studentëve. Studentëve u mungon qasja në burimet esenciale që promovojnë një mënyrë jetese të ekuilibruar dhe të shëndetshme kur fondet që janë të destinuara për infrastrukturën shkollore, programet ushqimore, shërbimet e kujdesit shëndetësor ose objektet sportive përvetësohen ose transferohen në mënyrë të pandershme.

Për shembull, për shkak të shpërdorimit të fondeve përmes favorizimit ose prokurimeve jotransparente, shkollat publike mund të mos kenë ngrohje, kanalizime ose personel mjekësor të përshtatshëm. Si pasojë e korrupsionit, politikat që synojnë të përfshijnë në shkolla trajtime të shëndetit mendor ose udhëzime për shëndetin fizik, mund të prolongohen ose të bllokohen. Për më tepër, si pasojë e ndikimit politik dhe nepotizmit në administratën publike, ndodh shpesh që stafi që mbikëqyr programet shëndetësore të shkollave të jetë i pakualifikuar, gjë që shkakton joefikasitet dhe neglizhencë.

Popullatat e cenueshme, të tilla si komunitetet pakicë, familjet me të ardhura të ulëta dhe fëmijët nga rajone të largëta, ndikohen në mënyrë disproporcionale (të shpërpjesëtuara) nga ky mosfunksionim sistemor, gjë që përkeqëson pabarazinë dhe e bën më të vështirë për këta nxënës që të kenë mjedise të sigurtat mësimi, ushqime të shëndetshme dhe kujdes për shëndetin mendor. Në fund, duke minuar institucionet publike, korrupsioni gërryen mbështetjen e rëndësishme që studentëve u nevojitet për ta ruajtur shëndetin e tyre fizik dhe për të pasur sukses akademik. **Prandaj Forumi për Ndryshime në Arsim kërkon:**

- Alokim transparent dhe të përgjegjshëm të fondeve publike në sektorët e arsimit dhe të shëndetësisë, me auditime të rregullta dhe mbikëqyrje qytetare për të parandaluar keqpërdorimin dhe për të siguruar që resurset të arrijnë drejtpërdrejt te shkollat dhe studentët.

- Zbatim të programeve kombëtare që garantojnë shërbime shëndetësore bazë në shkolla, duke përfshirë kontrollet e rregullta mjekësore, këshillimin për shëndetin mendor dhe praninë e profesionistëve të kualifikuar shëndetësorë në mjediset shkollore.
- Investime urgjente në infrastrukturën shkollore, duke përfshirë ngrohjen, kanalizimin, ujin e pastër dhe hapësirat e sigurta rekreative.
- Opsione të përballueshme dhe të shëndetshme ushqimore në bufetë e fakulteteve.
- Nxitjen e aktivitetit fizik përmes klubeve dhe sfidave të mirëqenies në bashkëpunim me Asamblatë Studentore Universitare.

UNTIL THEN THE CHANTING CONTINUES...

STUDENTS DESERVE HEALTH, SAFETY, AND CARE,
WE DEMAND BETTER RESOURCES, IT'S ONLY FAIR!

STUDENTS DESERVE HEALTH, SAFETY, AND CARE,
WE DEMAND BETTER RESOURCES, IT'S ONLY FAIR!

3. Mirëqenia sociale

Që studentët të kenë sukses në planin intelektual dhe atë personal, ata duhet të ndihen të përfshirë, të pranuar dhe anëtarë të një komuniteti që ofron kujdes. Një nga shtyllat më të rëndësishme të zhvillimit të studentëve është mirëqenia sociale, e cila përfshin aksesin në mbështetjen e bashkëmoshatarëve ose në mbështetjen institucionale, ndjenjën e përkatësisë dhe interaksione ndërpersonale kuptimplota. Megjithatë, ndjenja e vetmisë dhe mungesa e mbështetjes sociale vazhdojnë të jenë çështje, veçanërisht për njerëzit që jetojnë larg shtëpisë, janë studentë ndërkombëtarë ose vijnë nga një mjedis i margjinalizuar. Motivimi dhe performanca akademike e studentëve shpesh pësojnë rënie kur ndihen të tjetërsuar ose të izoluar, dhe ata mund të jenë më të ndjeshëm ndaj ankthit, dëshpërimit ose braktisjes së studimeve. Aftësia e një studenti për t'u fokusuar në studime, për të bërë plane për të ardhmen dhe për të vënë një bazë solide për të ardhmen e tij, varet në mënyrë kritike nga mirëqenia financiare dhe profesionale, përveç mirëqenies sociale. Nëse në një anë, mirëqenia e karrierës përfshin aksesin në këshillim të mirë për karrierën, në praktika, në mundësi për zhvillimin e aftësive dhe në një treg pune të ndershëm, në anën tjetër, mirëqenia financiare përfshin aksesin në arsim, akomodim, ushqim dhe nevoja të tjera me çmime të arsyeshme.

Pengesat sistemore si nepotizmi, korrupsioni dhe ndërhyrja politike pengojnë seriozisht mundësitë financiare dhe profesionale të studentëve në gjashtë vendet e Ballkanit Perëndimor (BP6). Studentët nga familjet me të ardhura të ulëta shpesh hasin në vështirësi për ta paguar shkollimin, transportin, apo edhe gjërat e nevojshme, për shkak të mungesës së fondeve qeveritare dhe shpërndarjes së padrejtë të bursave dhe granteve. Ndodh që studentët e merituar të lihen pas, kur paratë dhe bursat jepen më shumë në bazë të lidhjeve personale ose përkatësisë politike sesa në bazë të meritës ose domosdoshmërisë.

Shumë kolegje të BP6 kanë mungesë ose kanë fonde të pamjaftueshme për shërbimet e karrierës, ku praktikantët dhe punët e nivelit fillestar zakonisht gjenden përmes rrjeteve jozyrtare, e jo përmes procedurave transparente dhe konkurruese. Kjo dëmton besimin e studentëve në institucionet arsimore dhe i zmbrys ata të bëjnë plane afatgjata të karrierës. Për më tepër, një kulturë e favorizimit dhe tregjeve jotransparente të punës nxit ikjen e trurit, pasi gjithnjë e më shumë të rinj kërkojnë mundësi diku tjetër, ku meritokracia ka më shumë gjasa të jetë normë.

Për të adresuar mirëqenien financiare dhe të karrierës, nevojitet një strategji gjithëpërfshirëse, duke përfshirë profesionalizimin e shërbimeve të karrierës universitare, krijimin e mekanizmave të barabartë dhe transparent të financimit, krijimin e aleancave midis institucioneve akademike dhe tregjeve të punës dhe të siguruarit se të gjithë studentët, pavarësisht nga sfondi socio-ekonomik ose politik, të kenë qasje në praktikantët dhe rrugët e punësimit.

Prandaj Forumi për Ndryshime në Arsim kërkon:

- Auditim në nivel kombëtar dhe reformim të proceseve të shpërndarjes së bursave për të garantuar transparencë dhe për të eliminuar paragjykimet politike ose personale.
- Profesionalizim të qendrave të karrierës universitare, me staf të përkushtuar, buxhete dhe mekanizma monitorues.
- Një portal kombëtar praktikash, që do të garantojë për të gjithë studentët akses transparent dhe të bazuar në merita në kryerjen e praktikës.
- Nga politikat anti-korruptive, të kriminalizohet favorizimi dhe nepotizmi në proceset e bursave, të punësimeve dhe të kryerjes së praktikave dhe dekriminalizimin e viktimave të korrupsionit në arsimin e lartë.
- Një strategji rajonale midis qeverive të BP6 për ta adresuar ikjen e trurit të të rinjve nëpërmjet tregjeve meritokratike të punës dhe praktikave të drejta të punësimit.

UNTIL THEN THE CHANTING CONTINUES...

EQUAL OPPORTUNITIES FOR ALL, NO MORE DECEIT,
WE DEMAND FAIR SCHOLARSHIPS AND CAREERS THAT TREAT US AS COMPLETE!

EQUAL OPPORTUNITIES FOR ALL, NO MORE DECEIT,
WE DEMAND FAIR SCHOLARSHIPS AND CAREERS THAT TREAT US AS COMPLETE!

4. Standardi studentor

Akomodimi i aksesueshëm, i sigurt dhe me çmime të arsyeshme, si dhe transporti janë domosdoshmëri për garantimin e të drejtave të studentëve për arsimim dhe mirëqenie të përgjithshme; këto nuk janë gjëra shtesë. Megjithatë, standardi i jetesës për studentët ka rënë në një shkallë alarmante në të gjithë Ballkanin Perëndimor, duke kërcënuar mirëqenien fizike dhe mendore të mijëra të rinjve, krahas performancës së tyre akademike. Pjesa më e madhe e vendeve të BP6 kanë konvikte të vjetruara, të tejmbushura dhe pa mirëmbajtje. Shumë institucione nuk kanë bërë rinovime të mëdha që kur janë ndërtuar dekada më parë. Shpesh nuk ofrohen madje as nevoja elementare si interneti, uji i ngrohtë, ngrohja dhe higjiena. Shumë studentë janë të detyruar t'u drejtohen shtëpive private me qira, ngase ka shumë pak shtretër në dispozicion për trupin e studentëve që po zgjerohet në qytetet me konvikte.

Udhëtimet e gjata ditore bëhen të patjetërsueshme për studentët nga zonat rurale ose për ata, familjet e të cilëve nuk mund t'i përballojnë kostot e larta të qirasë në qytete. Por, edhe transporti publik shpesh është inekzistent, i financuar dobët dhe i pasigurt. Më të ndikuar nga kjo janë studentët që jetojnë në qytete më të vogla ose në zonat ndërkufitare, ku lidhjet rrugore janë të kufizuara dhe opsionet e udhëtimit janë të pakta ose tejet të shtrenjta. Studentët e gjeneratës së parë, gratë dhe personat që vijnë nga shtëpitë me të ardhura të ulëta, preken në mënyrë disproporcionale nga këto kufizime logjistike të përditshme dhe atyre mund t'u duhet të zgjedhin midis arsimimit dhe mbijetesës së tyre bazike. Forumi për Ndryshime në Arsim e ka adresuar në mënyrë aktive problemin e transportit joadekuat të studentëve në Maqedoninë e Veriut nëpërmjet një propozimi konkret për subvencionim të transportit të studentëve. Hulumtimi i tyre nxjerr në pah barrën financiare të udhëtimeve ditore, veçanërisht për studentët që udhëtojnë midis qyteteve si Shkupi, Tetova, Shtipi dhe Manastiri dhe ndikimin e saj në ndjekjen, barazinë dhe aksesin në arsim. Nisma sugjeron një model të partneritetit publik-privat,

i frymëzuar nga shembulli i Sllovenisë, për ta bërë transportin ndërkomunal të përballueshëm dhe të barabartë për të gjithë studentët me kohë të plotë.⁹

Përveç se cenohet aksesin e barabartë në arsimin e lartë, neglizhenca institucionale e akomodimit dhe lëvizjes së studentëve nxit gjithashtu një pabarazi më të gjerë sociale. Një gjë e tillë gjithashtu zgjeron dallimet arsimore duke kufizuar aksesin e studentëve në të gjitha aspektet e jetës universitare, siç janë aktivitetet jashtëshkollore, rrjetëzimi dhe ndihma akademike. Përmirësimi i standardeve të studentëve, sa është çështje e drejtësisë, po aq është edhe çështje e infrastrukturës. Kur studentët flenë në lagje të dendura dhe të ngushta, studiojnë në dhoma me ndriçim të dobët, udhëtojnë për orë të gjata ose brengosen se si do ta paguajnë qiranë e tyre të ardhshme, është e pamundur të presësh që ata të kenë performancë të mirë akademike. Rivendosja e dinjitetit dhe barazisë në përvojën e studentëve të BP6 kërkon një përgjigje të menjëhershme, të bashkërenduar shtetërore dhe lokale. **Prandaj Forumi për Ndryshime në Arsim kërkon:**

- Renovim urgjent të konvikteve studentore në Maqedoninë e Veriut dhe zgjerim të objekteve të banimit me mbështetjen shtetërore në të gjithë rajonin.
- Mekanizma për caktimin e studentëve në konvikte të hapura dhe që ofrojnë trajtim të barabartë për të gjithë, duke u dhënë përparësi studentëve që vijnë nga familjet me të ardhura të ulëta, atyre që banojnë në zona rurale dhe atyre që studiojnë larg shtëpisë.
- Subvencionet shtetërore të mund të ofrojnë zbritje ose pranim falas për transportin publik të studentëve, në varësi të kushteve socio-ekonomike dhe distancës nga universiteti.
- Bërjen prioritet të mobilitetit (lëvizshmërisë) së studentëve nëpërmjet investimeve strategjike në infrastrukturën e transportit rajonal dhe urban, veçanërisht në vende të izoluara ose pa infrastrukturë adekuate.

UNTIL THEN, THE CHANTING CONTINUES...

NO MORE CRAMPED DORMS, NO MORE LONG RIDES,
STUDENTS DESERVE BETTER — WITH EQUAL ACCESS TO ALL STRIDES!

NO MORE CRAMPED DORMS, NO MORE LONG RIDES,
STUDENTS DESERVE BETTER — WITH EQUAL ACCESS TO ALL STRIDES!

⁹ Forumi për Ndryshime në Arsim (2024), Masë e propozuar: Transport i subvencionuar i studentëve fesh.mk/предлог-мерка-за-субвенционирани-студ/

KONKLUZIONE PËRFUNDIMTARE

Kjo Kartë nuk është një kërkesë. Është një deklaratë.

Karta “Pjesëmarrja dhe mirëqenia e studentëve” qëndron si një refuzim i guximshëm i heshtjes, apatisë dhe indiferencës institucionale, që prej kohësh e ka karakterizuar arsimin e lartë në të gjithë Ballkanin Perëndimor. Ajo është një përgjigje ndaj një sistemi që shpesh i sheh studentët si pranues pasivë dhe jo si arkitektë aktivë të së ardhmes së tyre. Me këtë Kartë, ne pohojmë se studentët nuk janë barrë për sistemin - por arsyeja pse ai ekziston.

Secili kapitull i kësaj Karte, nga qeverisja e studentëve dhe drejtësia financiare, te shëndeti mendor, akomodimi dhe integriteti akademik – parashtron jo vetëm dështimet e institucioneve aktuale, por edhe rrugët konkrete drejt ripërtëritjes. Këto nuk janë aspirata abstrakte, por kërkesa të arritshme, të rrënjosura në realitetet e jetuara, në hulumtime dhe në zërat e mijëra studentëve që refuzojnë të trajtohen si fusnota në vendimet që kanë të bëjnë me të ardhmen e tyre.

Forumi për Ndryshime në Arsim, këtë Kartë ua ofron universiteteve, ministrive, parlamenteve dhe organeve studentore si një busull për reforma dhe si sfidë: A do të vazhdoni me menaxhimin e degradimit përmes rregullimeve kozmetike? Apo do t'i përgjigjeni thirrjes së këtij brezi me guximin për të rindërtuar?

Sepse asnjë sistem që anashkalon studentët e tij nuk mund të pretendojë se është demokratik. Asnjë universitet që toleron padrejtësitë, nuk mund të pretendojë se ofron dije. Dhe asnjë e ardhme që ndërtohet pa studentë, kurrë nuk do t'u përkasë atyre.

Le të jetë kjo Kartë fillimi i një lëvizjeje – jo vetëm për reformimin e arsimit të lartë, por për rikthimin e tij.

Deri atëherë, brohoritjet vazhdojnë të jehojnë dhe të qëndrojnë për të drejtat tona!

WWW.FECH.MK